

Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar (SOU 2023:31)

Bakgrund

Yrkeshögskolan är en växande utbildningsform som spelar en allt större roll för akademikers arbetsmarknad. Utbildningsformen är flexibel och erbjuder eftergymnasiala utbildningar som styrs av arbetsmarknadens behov. Yrkeshögskolan spelar en central roll på dagens arbetsmarknad där allt fler verksamheter har svårt att hitta den kompetens de behöver och yrkesverksamma av olika skäl har ökat behov av att komplettera sin kompetens inom eller utanför sitt ursprungliga utbildningsområde.

Utredningens uppdrag har varit att föreslå de förändringar som krävs för att yrkeshögskolan ska kunna fortsätta utvecklas och bibehålla sin särart som utbildningsform. För ökad effektivitet lägger utredningen bland annat fram förslag om att yrkeshögskolan ska kunna spara en del av sitt statsanslag, ett gemensamt system för ansökan och studiedokumentation, krav på LIA (lärande i arbete) och ökade möjligheter till progression genom att det blir möjligt för utbildningar inom yrkeshögskolan att bygga på eftergymnasial utbildning. Andra förslag handlar om en förenklad ansökningsprocess för utbildningsanordnare och ökade möjligheter att få långsiktig finansiering beviljad för utbildningar som behöver upprepas.

Om Naturvetarna

Naturvetarna är fackförbundet för akademiker inom naturvetenskap. Våra 35 000 medlemmar är utbildade inom livsvetenskaperna, de fysiska vetenskaperna, matematik och IT. Medlemmarna finns på arbetsmarknadens alla sektorer och många arbetar inom life science, miljö, lant- och skogsbruk.

Naturvetarnas synpunkter

Naturvetarna delar i stort utredningens förslag som förefaller väl avvägda. I vårt remissvar har vi valt att fokusera på de delar som vi anser att utredningen inte belyst i tillräckligt stor utsträckning och där vi anser att det finns möjlighet att ytterligare stärka yrkeshögskolans funktion. Våra synpunkter bygger till stor del på våra erfarenheter av att få till stånd en yrkeshögskoleutbildning inom life science med fokus på kunskap om tillämpningen av regelverken kring läkemedel (regulatory affairs) och vår rapport *Kunskap för framtiden: STEM¹ i ljuset av den gröna och digitala omställningen*.²

De tre delar vi valt att fokusera på är:

1. Yrkeshögskolans betydelse för tillgången på STEM-kompetens
2. Ökat stöd vid uppstart av nya finansieringstunga och innovativa utbildningar
3. Yrkeshögskolans roll i omställningen mot ökad hållbarhet

¹ Science, Technology, Engineering, and Mathematics

² [Kunskap för framtiden: STEM i ljuset av den gröna och digitala omställningen](#)

Yrkeshögskolans betydelse för tillgången på STEM-kompetens

6.10.1 Det bör finnas möjlighet till progression inom yrkeshögskolesystemet

Utredningens förslag: För att möjliggöra både en ökad fördjupning (en ökad progression) och en ökad rörlighet inom yrkeshögskolan bör utbildningar inom yrkeshögskolan tillåtas bygga på en eftergymnasial utbildning eller motsvarande kunskaper.

Naturvetarna stödjer utredningens förslag. Att det ska vara möjligt att röra sig mellan högskolan och yrkeshögskolan är helt nödvändigt för att möta efterfrågan på kompetens. Kraven på progression i högskoleväsendet begränsar möjligheten för yrkesverksamma akademiker som vill bredda sin kompetens och här har yrkeshögskolan en roll att fylla.

Naturvetare behöver ofta bredda sin kompetens inom områden såsom ekonomi, marknadsföring, juridik, kommunikation och teknik för att matcha behoven på arbetsmarknaden. En naturvetare som arbetat som marknadsansvarig på ett life science-bolag har exempelvis svårt att fördjupa sig inom marknadsföring på högskolan på grund av kraven på progression. Naturvetare som inte arbetar som specialister saknar därför ofta behörighet till fördjupningsutbildningar inom sitt arbetsområde. Att gå ytterligare en grundutbildning är för de allra flesta inget gångbart alternativ. Yrkeshögskolan skulle kunna erbjuda ett alternativ genom att i högre utsträckning än i dag erbjuda yrkesverksamma naturvetare en möjlighet att bredda sig för att matcha arbetsmarknadens krav.

Naturvetarna har gått igenom yrkeshögskolans utbud av kurser och ser en stor potential att utveckla utbudet. Många branscher som life science saknas och utbildningstiden inom exempelvis IT och produktion är ofta för lång. Ett annat hinder handlar om att många teknikutbildningar kräver yrkeserfarenhet inom branschen, vilket bromsar möjligheterna för branschbyte.

I utredningen konstateras att tillgången på utbildningar som omfattar mellan 100 och 200 yrkeshögskolepoäng är liten. Det är bekymmersamt med tanke på att omställningsstudiestödet främst kommer att öka behovet av dessa kurser. För att komma till rätta med bristen på STEM-kompetens har Naturvetarna tillsammans med Tech Sverige, Innovationsföretagen och Gröna arbetsgivare framfört att utbudet av korta kurser behöver öka på yrkeshögskolan.³

Efterfrågan på STEM-kompetens har ökat med 196 procent enligt en undersökning av Naturvetarna där fem miljoner jobbannonser som publicerats mellan 2014-2022 studerades. Det är mer än dubbelt så snabbt som hela arbetsmarknaden. Samtidigt minskar antalet examinerade och intresset för naturvetenskap och matematik är lågt.

Utredningen konstaterar vidare att de ekonomiska incitamenten för att driva dessa utbildningar inte är tillräckliga. Det kan även Naturvetarna vittna om efter att ha försökt att få till en utbildning inom life science med fokus på regelverk. Att ägna sig åt insamling för att kunna finansiera och starta en ny utbildning tar mycket tid i anspråk även i ett läge där de allra flesta arbetsgivare i branschen skriver under på behovet av kompetensen. I

³ ["Framtiden kräver bättre kompetens – nu måste regeringen steppa upp" \(nyteknik.se\)](#)

det här fallet finansierades arbetet av Naturvetarnas medlemmar, Läkemedelsakademien och ideellt arbete från ordföranden i organisationen Science Skills.

Förstärkta avdragsmöjligheter för investeringar i kompetensutveckling är en åtgärd som Naturvetarna, Tech Sverige, Innovationsföretagen och Gröna arbetsgivare föreslagit. Möjligheten att söka investeringsbidrag för att ta fram nya investeringstunga utbildningar bör också utredas.

6.10.4 Behörighetskraven behöver ändras

Utredningens förslag: Det ska göras ett tillägg i 3 kap. 3 § förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan i form av ett nytt tredje stycke med innebörden att särskilda förkunskaper för en fördjupningsutbildning får avse hel eller del av en eftergymnasial utbildning inom samma område eller motsvarande kunskaper, som fördjupningsutbildningen.

Det ska även göras ett tillägg i 3 kap. 7 § andra stycket förordningen om yrkeshögskolan med innebörden att annan tidigare utbildning får användas som urvalsgrund för antagande till utbildning vid fördjupningsutbildning.

Naturvetarna ställer sig bakom utredningens förslag. Det är viktigt att Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) får tillräckliga resurser för att hantera valideringen i samband med tillträde till en fördjupningsutbildning. Problemen med att validera kompetens som yrkesverksamma skaffat sig i yrkeslivet är i dag ett hinder för det livslånga lärandet.

12.8 Övervägande om överföring av ett fjärde tekniskt år till yrkeshögskolan

Utredningens förslag: Vi avråder regeringen från att göra en överföring av vidareutbildning motsvarande ett fjärde tekniskt år till yrkeshögskolan.

Naturvetarna delar utredningens uppfattning. Grundproblemet är att vi har för få gymnasieutbildade inom STEM-området (naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik). Det löses inte genom att överföra det tekniska basåret från gymnasiet till yrkeshögskolan.

Utredningen synliggör ett antal problem som måste lösas. För det första finns en brist på behöriga lärare i STEM-ämnena. För det andra är utbildningsplatser inom STEM dyra. Den högsta schablonnivån per student och läsår inom yrkeshögskolan är 86 200 kronor att jämföra med en kostnad på 138 350 kronor för det fjärde tekniska basåret.

Naturvetarna har i en skrivelse uppmanat regeringen att ta fram en STEM-strategi för att lösa problemen med tillgången på STEM-kompetens. I ljuset av den gigantiska utmaning vi har framför oss hade det också varit önskvärt med en bredare analys av yrkeshögskolans roll för att möta behovet av fler STEM-utbildade.

Vår analys visar ett behov av att stimulera tvärvetenskaplig kompetensutveckling inom STEM. För att möta framtidens behov på arbetsmarknaden är det nödvändigt att skapa bättre förutsättningar för individer, utan bakgrund inom naturvetenskap eller teknik att skaffa sig STEM-kompetens och för de som har det att uppdatera och förbättra sin kompetens inom STEM. Yrkeshögskolan och omställningsstudiestödet spelar en central roll i detta sammanhang.

Möjligheten att bedriva finansieringstunga och innovativa utbildningar

3.6.1 MYH bör som regel få möjlighet att föra över medel till kommande budgetår

Utredningens förslag: MYH bör som regel bemyndigas att få disponera ett anslagssparande om högst 3 procent avseende 1:19 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning.

Naturvetarna stödjer utredningens förslag. Genom att yrkeshögskolan får större flexibilitet i hur statsbidraget kan användas stärks utbildningsanordnare möjligheter att planera och efter ett positivt beslut hinna få till stånd en utbildning av hög kvalitet.

En utmaning vi tidigt såg som initiativtagare till en utbildning om regelverken inom life science var att tiden mellan ett positivt besked och att en utbildning ska vara i gång är kort med tanke på att lärare ska kontrakteras, utbildningen marknadsföras och ansökningsprocessen sätts i gång.

7.8.1 Fortsätt att förenkla processerna vid ansökan

Utredningens förslag: MYH bör fortsätta att ta initiativ för att skapa förutsättningar för långsiktig planering för utbildningsanordnare genom att förenkla ansökningsprocessen för anordnarna.

Naturvetarna delar utredningens uppfattning att det är viktigt att på olika sätt skapa förutsättningar för långsiktig planering för utbildningsanordnarna. Det förslag som läggs handlar emellertid i första hand om att förenkla processen för de utbildningsanordnare som redan finns i systemet.

Naturvetarnas erfarenhet av ansökningsprocessen är till stora delar positiv. Det fanns en tydlighet kring hur ansökan skulle utformas och den motivering vi fick till att utbildningen i regulatory affairs inte beviljades var också föredömligt tydlig. Dessvärre föll vår ansökan på att vi lät branschorganisationer i stället för enskilda arbetsgivare uttala sig om behovet. Vår bedömning var att vi på det sättet kunde visa att vi hade större delen av branschen med oss. Om vi hade fått feedback på att det var viktigt att just arbetsgivarna uttalade sig kring behovet hade vi haft möjlighet att korrigera ansökan. I stället miste Sverige en chans att få till stånd en unik utbildning på yrkeshögskolan. Genom kontakter med utbildningsanordnare i systemet har vi förstått att nästan ingen får sin första ansökan beviljad. Om det stämmer behövs särskilda åtgärder för att stötta nya utbildningsanordnare under ansökningsprocessen.

Med stöd av våra erfarenheter föreslår vi att branschorganisationers uttalanden om behoven av en utbildning bör väga betydligt tyngre än enskilda arbetsgivarers, att beviljade medel till nya utbildningar ska kunna användas inom en ramtid på två år och att nya utbildningsanordnare som riskerar avslag ska erbjudas möjlighet att komplettera sin ansökan innan beslut.

7.8.2 Stimulera utbildningsmiljöer som skapar förutsättningar för investeringstunga utbildningar i ett flexibelt system

Utredningens förslag: En utredning ska få i uppdrag att identifiera behovet av utbildningsmiljöer och utreda hur staten på ett samhällsekonomiskt sätt kan stimulera att sådana miljöer skapas.

Naturvetarna ställer sig bakom utredningens förslag och vill komplettera det med ett förslag om att även utreda en kompletterande möjlighet för staten att finansiera utvecklingen av utbildningar där den lärarkompetens som krävs medför höga kostnader. Det skulle väsentligt förbättra förutsättningarna att få till stånd kvalificerade och unika utbildningar.

I life science-branschen är det vanligt att underkonsulter svarar för en stor del av det arbete som krävs för att ta ett läkemedel eller en medicinteknisk produkt till marknaden. Det är i första hand inom dessa bolag som det idag finns regulatorisk kompetens och det är dessa personer som behövs som lärare om vi ska kunna utbilda fler inom området. Att betala konsultarvoden för lärare för att ta fram utbildningar ökar, liksom en stor maskinpark, investeringskostnaderna kraftigt. Det medför en större finansiell risk för utbildningsanordnaren, särskilt om det finns en osäkerhet kring möjligheten att få ansökan beviljad.

10.7.1 Fler åtgärder behövs för att främja kvaliteten i yrkeshögskolan

Utredningens förslag: För att främja kvaliteten i yrkeshögskolan föreslås att MYH ges i uppdrag att analysera och föreslå åtgärder för att öka de studerandes förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningarna genom att undersöka vilka funktioner som kan vara gemensamma kopplat till studerandehälsa. MYH bör också analysera och föreslå åtgärder för att värna innovationskraften i yrkeshögskolan.

Naturvetarna delar utredningens uppfattning om att innovationskraften i yrkeshögskolan behöver analyseras. Ett avgörande problem är att tre av fyra utbildningsanordnare som ansöker om att bedriva en kurs får avslag. Det antyder att konkurrensen är så hög att vissa utbildningar som behövs på arbetsmarknaden inte kommer till stånd överhuvudtaget eller försenas.

Våra erfarenheter av att få en utbildning inom life science-branschen godkänd tyder på att det finns ett antal hinder för nya utbildningsanordnare som erbjuder kurser i nya utbildningsområden och branscher. Upparbetade kontakter med yrkeshögskolan saknas och analyser av branschens kompetensbehov har fram till att regeringens life science-kontor etablerats enbart gjorts av branschorganisationer och Naturvetarna.

Life science-sektorn är den bransch som anställer flest naturvetare och var fjärde medarbetare har idag en naturvetenskaplig utbildningsbakgrund.⁴ Glädjande nog har Vinnova numera ett uppdrag att årligen kartlägga svenska life science-företag, vilket avsevärt kommer att förbättra kunskapen om en innovativ och viktig sektor för Sverige. Det är viktigt att uppdraget kvarstår, även om organisationsstrukturen förändras i och med Forskningsfinansieringens förslag.

Ett sätt att värna innovationskraften i ansökningsprocessen är att öppna upp för möjligheten att komplettera sin ansökan och att öka möjligheten för MYH att föra dialog

⁴ [Rapporten Här finns framtidsjobben, Naturvetarna, 2023](#)

med nya utbildningsanordnare, så att alla relevanta fakta verkligen kommer fram i ansökan.

Naturvetarna ser liksom utredarna ett behov av att differentiera schablonerna för ersättning, så som vi tidigare påpekat kan investeringstunga utbildningar kräva ett orimligt stort risktagande av utbildningsanordnarna. Vi vill i detta sammanhang särskilt framhålla att det inte alltid handlar om kostnader för utrustning och teknik, utan också om höga kostnader för att få tillgång till specifik och relevant kompetens.

Naturvetarna är givetvis även positiva till utredningens förslag om att stärka studenters förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningar genom att satsa på studerandehälsa.

Yrkeshögskolans roll i omställningen mot ökad hållbarhet

11.10 Förslag som bidrar till hållbar utveckling och kompetens för klimatomställningen

Utredningens förslag: Yrkeshögskolan ska utvidgas med permanenta medel både för program och kurser.

Naturvetarnas analyser av fem miljoner jobbannonser visar att efterfrågan på grön kompetens ökat exponentiellt sedan 2021. Framför allt efterfrågas kompetens om livscykelanalyser, hållbarhetsrapportering, regelefterlevnad samt kompetens inom avlopp och avfall. Utbildningar inom hållbarhetsrapportering på högskolan är oftast inte öppna för naturvetare på grund av förkunskapskrav, så här kan yrkeshögskolan erbjuda ett alternativ.

I ljuset av detta är det viktigaste yrkeshögskolan kan göra för att öka Sveriges hållbarhet att fortsätta expandera och erbjuda den kompetens som arbetsmarknaden efterfrågar. Yrkeshögskolans styrka är dess flexibilitet och förmåga att snabbt ställa om när kompetensbehoven förändras på arbetsmarknaden.

Naturvetarna hade gärna sett en snabbare ökning av anslagen än de dryga tre procent årligen som utredningen föreslår. Anledningen är att den dramatiska gröna och digitala omställning som vi ser på arbetsmarknaden behöver mötas upp med betydligt fler utbildningsplatser om Sverige ska behålla sitt välstånd.

Idag får tre av fyra som ansöker om att bedriva kurs inom yrkeshögskolan avslag. Skälet är brist på resurser. Ett aktuellt exempel är en utbildning i regulatory affairs inom life science som Naturvetarna, Science skills och Läkemedelsakademin tagit initiativ till. Behovet av utbildningen har slagits fast gång på gång i branschrapporter och många vittnar om att kompetensbristen är så allvarlig att den riskerar att hämma sektorns utveckling. Men trots att life science-sektorn är strategiskt viktig för Sverige, behovet är väldokumenterat och att 150 intresseanmälningar har inkommit till de 30 tänkta kursplatserna kunde MYH inte prioritera utbildningen.

Slutligen vill Naturvetarna framhålla att yrkeshögskolan bör kunna spela en större roll för ökad jämställdhet i enlighet med FN:s globala mål för hållbar utveckling genom att erbjuda tvärvetenskapliga STEM-utbildningar som kan locka kvinnor. Utbildningar med fokus på

exempelvis hållbarhet och tech, eller miljö och matematik borde kunna bidra till ökad jämställdhet, eftersom vi vet att många kvinnor är intresserade av att arbeta med miljö och hållbarhet.

NATURVETARNA

Frida Lawenius
Förbundsdirektör

Marita Teräs
Utredare